Udělení Ceny Františka Palackého – řeč laureáta prof. Jaroslava Peprníka

2. června 2025 | kaple Božího Těla | Umělecké centrum Univerzity Palackého

Vážený pane rektore, vážený pane děkane, vážení hosté,

tento proslov bude mít dvě části. První je „Jak jsem se stal anglistou“. Krátká odpověď zní: díky životě na malém městě a díky svým rodičům. Vracím se tím do doby téměř před sto lety. Vyrůstal jsem na malém městě. Domnívám se, že ve velkém městě je více příležitostí poznávat cizinu, na malém městě se zato o dalekém světě více sní. Není náhodou, že všichni první američtí astronauti pocházeli z malých měst.

Moji rodiče pouze jednou vyjeli za hranice (do Lurd). Otec pak už jen kupoval a četl cestopisy: o výpravách k severnímu a jižnímu pólu, do Tibetu, Konga, kolem světa. Ještě, než jsem znal pohádku Široký, Dlouhý a Bystrozraký, maminka mi z časopisu Širým světem četla dojemný příběh z americké prérie, jak se tam ztratil hošík a přežíval v doupěti jezevce. Po letech jsem zjistil, že autorem je kanadský Ernest Thompson Seton. Všechny jeho knihy jsem později v otcově knihovně našel, i kompletního Jacka Londona, Bret Harta a Kiplinga. Dík verneovce „Oceánem na kře ledové“ jsem podrobně ovládal místopis Aljašky. O Yellowstoneském národním parku jsem věděl víc než o Šumavě a Krkonoších dohromady. To je tedy asi ten romantický pra – zdroj mého zájmu o svět. I na nižším gymnáziu jsem miloval zeměpis, takže když pan profesor v místopise řekl, že v Kolíně se vyrábí cikorka, já se přihlásil: „Prosím a taky tam je veliká katedrála.“ Pan profesor se zarazil a pak řekl Hm, hm.

Dnes v pojmu „malé město“ převažuje idea „maloměšťáctví“. Je sice pravda, že obyvatelé asi četli spíše Šimona Baara než Vladislava Vančuru, a Alfons Mucha, místní rodák, se jim líbil víc než Picasso, ale jinak tu bylo mnoho pozitivního. Lidé se znali, zatímco já v našem paneláku znám sotva čtvrtinu partají. Třídní boj byl neznámý. Ve třídě obecné školy jsem byl o rok mladší než spolužáci, ale žádný mi nedával najevo svou převahu. Šikana neexistovala. – Bylo tu místní vlastenectví. Představte si, že v létě 1948 ve Znojmě přijde k veliteli pohraniční stráže mladík a řekne: „Chtěl bych se nějak dostat do Rakouska. Jak na to?“ A soudruh velitel mu řekne: „Musíš počkat do soboty, to moji hoši nejsou tak pozorní. Ale pro jistotu s tebou půjdu až ke drátům.“ Pohádka? Ne, oba byli z Ivančic a loajalita k rodnému městu byla silnější než loajalita k Leninovi. – Ve městě žili Židé, ale nebyl tu antisemitismus. – Asi vám připadám, že idealizuji jako Božena Němcová v Babičce.

Pokračuji tedy v tématu „Jak jsem se stal anglistou“. Zatím jsem vzpomínal jen na otce a jeho knihy. Maminka se zase zasloužila o to, že v šesti letech jsem šel po zkoušce rovnou do 2. třídy obecné školy. Kdybych nebyl „ušetřil“ tento jeden rok obecné školy, nebyl bych o 21 let později dostal místo na univerzitě v Olomouci (bylo by už obsazené) a nebyl bych se setkal se svou nastávající, jež tam končila studium.

A nyní k tomu, jak jsem si oblíbil angličtinu? Částečně už jsem odpověděl: díky četbě. A potom, někdy začátkem kvinty, mě napadlo začít se učit anglicky – jazyk, který nikdo v našem městečku neznal. Otec, třebaže se o angličtinu nezajímal, měl doma učebnici anglické konverzace, anglickou gramatiku a anglický slovník. Bez těch tří knih by mé romantické okouzlení západním světem bylo šlo do ztracena a nikdy by se ze mne nestal anglista. O mém učení angličtině věděl pouze jeden můj kamarád ve třídě (nikomu to neprozradil, šel pak na teologii, takže už tehdy mou informaci bral jako zpovědní tajemství).

První lekce v mé učebnici konverzace se jmenovala „Human body“, tedy ne zrovna nejpotřebnější slovní zásoba pro konverzaci. Takže jsem vlastně prokázal platnost jedné pedagogické teorie, totiž že nezáleží, z čeho se učíte, důležité je vytrvat. Znám jen jednoho dalšího anglistu v republice, který si osvojil angličtinu mimo školu, je to profesor Martin Hilský, překladatel celého Shakespeara, držitel řádu Britského impéria. Ale ten na rozdíl ode mne měl v Praze soukromého učitele. T. G. Masaryk prý se začal učit anglicky tak, že v Bibli četl Nový zákon v češtině a v angličtině. Tu takto zvládnul natolik, že pak získal americkou manželku Charlottu a ta ho jazyk doučila.

Jako kuriozitu bych ještě uvedl, že když jsem skončil s tlustou konverzační učebnicí, napsal jsem si do Německa o německou učebnici angličtiny, adresu jsem náhodou objevil v novinách. Třebaže Německo bylo ve válce s Anglií,

Němci mi učebnici poslali. Později, za měsíc, přišel z nakladatelství ještě korespondenční lístek, že jsem částku přeplatil o jednu marku a třicet pfeniků a že mi tedy tuto částku posílají a omlouvají se za zdržení a zdraví Heil Hitler. Tak během čtyř let jsem si osvojil angličtinu natolik, jako školní francouzštinu. A kupodivu jsem více méně vydržel v učení angličtiny i v lágru během osmiměsíčního Total–einsatzu 1944/45, třebaže v továrně na letadla v Bučovicích jsem měl desetihodinové šichty a soboty byly pracovní.

V první polovině května 1945 jeden muž oznamoval telegramem svému otci v Ivančicích, že je naživu ve Venezuele. A protože jsem byl ve městě jediný znalec angličtiny (zahraniční vojáci se ještě nevrátili), byl jsem vyzván telegram přeložit. Jako honorář jsem od statkáře dostal konvičku kvalitního mléka. Tehdy jsem poznal, že angličtina může být i užitečná.

Osmou třídu gymnázia a maturitu nahradila tříměsíční intenzívní výuka od června do srpna, abychom se v září 1945 mohli přihlásit na vysokou školu. Na Filosofické fakultě Masarykovy university v Brně jsem chtěl studovat francouzštinu a angličtinu, neboť kupodivu jsem obojí znal už zhruba stejně. Na děkanátě u zápisu mi však řekli, že ta kombinace není možná, a já, aniž jsem se mohl s někým poradit, se rozhodl pro angličtinu. Jako druhý předmět jsem si zvolil dějepis: poskytuje všeobecné vzdělání. Ovšem být to dnes, nesložil bych přijímací zkoušku na angličtinu na fakultě. Má výslovnost angličtiny musela být značně nedokonalá. Ale když jsem na podzim 1945 nastoupil na anglistiku, v hodinách dvou rodilých jsem si výslovnost brzy přizpůsobil. – Závěr: v životě jsem nedělal přijímací zkoušku ani na univerzitu, ani na střední školu, jen na obecnou školu.

A nyní ještě tři poznámky na téma cizího jazyka: významnou roli ve zvládnutí současné neformální angličtiny hraje pen-friendship: ne esemeska, ale pořádný dopis. Já od 3. semestru každý měsíc dostával šestistránkový dopis o studentském životě v Oxfordu. V mých odpovědích se anglická studentka biologie zase víc dověděla o „zemi, o které nic nevíme“, jak ČSR popsal Neville Chamberlain roku 1938. Taková přátelství vydržela i po univerzitě, např. Pauline Greenová psala ještě z Tanganyiky, kde její manžel byl správcem rezervace zvěře. A medik Kenneth Thomson, se kterým jsem v létě 1948 pracoval na žních v hrabství Yorkshire, zůstal mým přítelem od svých 21 let až do smrti.

Druhá poznámka je o pokoře. Nerodilý mluvčí asi nikdy nedosáhne úrovně rodilého. Může být vzdělanější, mít bohatší slovník, mluvit spisovněji, ale native-like knowledge se získá, jen pokud jste se v zemi cizího jazyka usadili před svým 12. rokem. V Londýně mám přátele: ona přišla jako uprchlík v osmi, on v 15 letech. Ten rozdíl je poznat. Henry Kissinger přišel do USA v 15 letech, žil tam 85 roků, a německý původ prý na něm byl pořád zjistitelný. Není však třeba propadat zoufalství. Britové i Američané jsou snášenliví.

Moje první veřejné vystoupení v angličtině bylo v mých jednadvaceti letech, když v Britském centru v Brně na Remembrance Day, tj. 11. 11., na 30. výročí ukončení WWI, jsem měl přednášku o svých deseti týdnech strávených v Británii. Můj pobyt tam sestával ze čtyř týdnů Letní školy Londýnské univerzity, potom dvou týdnů práce na žních na farmě v severním Yorkshire. Tam jsem si vydělal peníze na měsíc autostopu po Británii, dohromady rovnající se vzdálenosti Brno–Stalingrad. Do Anglie jsem se pak patnáct let nedostal a v posudku na vojnu měl: „důvodné podezření ze špionáže pro Velkou Británii“. Tedy jako jakýsi malý český James Bond. Odměnou byly čtyři roky v PTP: dva na šachtě Gottwald a dva ve vojenském stavebnictví. Z pátého roku mě vysvobodila záchranná akce dvou statečných profesorů – anglistů. V létě 1954 se olomoucký Poldauf zeptal brněnského Vachka: „Neznáš nějakého angličtináře vhodného pro asistenturu v Olomouci?“ Vachek odpověděl: „Vím o jednom zedníkovi s doktorátem.“ Tak jsem se posléze v září 1954 ocitl na olomoucké univerzitě, kde mám pracovnu už 71. rok a kde jsem do 90 let odučil 124 semestrů.

K popisu svého života bych měl doplnit i osud mých spolužáků z gymnázia. Bylo nás deset dívek a deset hochů. Z dívek jedna emigrovala, z hochů žádný, ale normální život z těch deseti měli pouze dva, jako úředníci. Ostatních osm dopadlo takto: dva byli vyloučeni z vysokoškolského studia: jeden z FF, druhý z VA v Hranicích. Další dva sice vysoké školy, filozofii a teologii, dokončili, ale pak strávili čtyři roky v PTP. Číslo pět, Richard, se stal vojákem z povolání a na vojně se zastřelil. Č. 6, Oldřich, jako vedoucí menší továrny strávil rok nebo dva ve vězení, protože neplnění plánu se hodnotilo jako sabotáž. Jen poslední dva z těch osmi udělali kariéru v KSČ i v zaměstnání. Mirek vstoupil do diplo-

macie, ale sloužil jen v Africe. Na lepší štace se nedostal, zemřel předčasně na nějakou africkou chorobu. A Zdeněk? Toho jsme po maturitě už nikdy neviděli. Po ročním studiu v Leningradě pracoval na nějakém vojenském projektu u atomového reaktoru v Řeži u Prahy. Ani on se nedožil vyššího věku, zřejmě kvůli ozáření. Čest jejich památce.

Když už jsem tak zabočil na téma předčasné smrti, měl bych vysvětlit, proč já ještě neumřel. Mám zásadu: nesportovat. Když jsem v deseti letech začal bruslit na zamrzlé Jihlavce, omrzly mi tváře. Řekl jsem si: zimní sporty nejsou pro tebe. Potom v létě jsme u kamaráda ve skladišti jejich obchodu závodili ve skoku dalekém z bedny. Nalomil jsem si kost v nártu a řekl si: I letní sporty jsou škodlivé. Naproti tomu věřím, že chůze do schodů (tři patra v paneláku, dvě na fakultě, jedno ve Zbrojnici) zdraví prospívají.

Ale už je nejvyšší čas na druhou část mého povídání: „Na koho vděčně vzpomínám?"

Za prvé, na svého univerzitního učitele na brněnské fakultě, profesora Vachka. Svému staršímu kolegovi v Brně, Janu Firbasovi, vděčím za to, že mě popostrčil přihlásit se na pobyt na londýnské univerzitě, a abych po 4. ročníku zůstal ještě rok na fakultě a udělal si doktorát. Později jsem se dověděl, že můj PhDr. z lingvistiky byl teprve druhý v dějinách brněnské anglistiky. Ten první získal Firbas. Před válkou profesor Chudoba totiž povoloval jen doktoráty z literatury.

Za druhé, vděčně vzpomínám olomouckého profesora Poldaufa, neboť mi dal volnost věnovat se kromě lexikologie angličtiny i tvorbě učebnic a reáliím anglicky mluvících zemí. Cizinec je mile překvapen, víte-li něco o jeho zázemí. Když mi bylo 92, dostal jsem za úkol provést městem americkou dvojici, oficiální hosty univerzity. Při loučení mi pak prozradili, že jsou ze státu New Jersey, z města East Orange. Já řekl, že vím jen o West Orange, protože tam měl Edison své laboratoře. To sličnou paní profesorku tak dojalo, že mě políbila a pozvala do East Orange.

Od spisovatele Škvoreckého sice nemám pozvání, jen pohlednici s americkou vlajkou. Děkuje za mou dvousvazkovou knihu „Amerika v české literatuře" z roku 2002. Mimochodem, můj Slovník amerikanismů Škvorecký cituje v jedné své povídce. A když Muzeum umění v Olomouci poslalo jeho vdově paní Zdeně mé Vzpomínky, dostal jsem od ní milý dopis. – Cítil jsem se poctěn, když Slovník amerikanismů si zakoupily knihovna českého parlamentu, Kongresová knihovna ve Washingtonu a kanadská univerzita v Torontu. Ale dojal mě i dopis jedné neznámé paní, že dcera jejího zubaře, který té paní má dělat chrup, marně shání moje skripta angličtiny. A že jistě chápu, jak je chrup důležitý.

V roce 1954 jsem byl přijat na anglistiku, ale po dobu Temna 1969–89 jsem byl přeřazen na katedru neslovanských jazyků (svět se dělil na jazyky slovanské a neslovanské). Poslední dvě žijící kolegyně jsou stále mými přáteli. A samozřejmě na anglistice jsem se vždy setkal s podporou a porozuměním. A ve Zbrojnici vzpomínám na kolegu a předtím mého studenta Josefa Jařaba a na jeho projekt Ústřední knihovny, s citátem z Komenského ve vstupní hale.

Mé Vzpomínky anglisty si dali podepsat pan rektor profesor Martin Procházka i manželka amerického pilota US Air Force. Oba, jakož i předchozí rektor, prof. Jaroslav Miller, mají v indexu ze studií můj podpis. Mými studentkami byly i obě pracovnice zahraničního oddělení rektorátu, Zuzana a Štěpánka. Rektorát mi přiděloval provázení po městě významnějších hostů, jako byli vedoucí School of Slavonic Studies z University of London nebo americký velvyslanec nebo velvyslanec Indie (ten tu byl i s malým synkem a pamatuji si, jak ten si před radnicí vylezl na tu Theimerovou želvu a nechtěl s ní slézt).

Jsem vděčný Vydavatelství UP, v němž vyšly mé poslední věci, včetně „Vzpomínek anglisty". Po dvacet let svého důchodového věku jsem se věnoval encyklopedickému zpracování styků Čechů s anglicky mluvícími zeměmi a Britů, Američanů, Kanaďanů a Australanů s Čechami. Byla to a je svého druhu práce detektivní, tedy zajímavá.

Nesmím zapomenout ani na olomoucké Muzeum umění, od něhož přicházely zakázky na překlad: během 20 let vyšlo asi deset uměleckých monografií. Dobré vzpomínky mám i na Univerzitu Hradec Králové, kam jsem 15 roků dojížděl jednou za měsíc odpřednášet 6–8 hodin. A v době covidové epidemie a izolace mě dojal dopis z Prahy: centrum Paměti národa mi nabízelo, že zařídí, co potřebuji, že mají nonstop linku. Kdysi totiž ve studiu Radia Olomouc nahráli mé tříhodinové autobiografické vyprávění.

A konečně, last but not least, vděčně vzpomínám na své nejbližší a Pánu Bohu děkuji i za to, že manželka i syn celým svým srdcem byli anglisté. Kdyby vnuci se nezaměřili jiným směrem, mohl jsem se stát zakladatelem dynastie. Ačkoli americký spisovatel Coover, jehož přednášku jsem uváděl, mi do svého románu napsal věnování: „For the Peprnik dynasty." – Vděčně vzpomínám na manželku, která mi tolerovala, že tolik času trávím na fakultě, někdy jsem tam totiž chodil i v sobotu. Dnes mi chybí to její mírně vyčítavé: „Už zas jdeš tak pozdě." Tolerovala mi i moje vydatné nákupy knih (ten gen jsem zřejmě zdědil po otci), takže doma mám i učebnici tělocviku od Miroslava Tyrše a Fox-hunting Atlas, s popisem, kde a kdy se v kterém anglickém hrabství konají hony na lišku. – Rád vzpomínám na poznávací cesty s manželkou: po vlasti synovým autem, nebo s cestovní kanceláří po Evropě. – Moje žena měla ráda hosty. Zvát jsme je mohli, až když po šesti letech strávených v jednom vlhkém pokoji v suterénu jsme roku 1963 získali družstevní byt na tř. Svornosti 46 (možná víte, že pan Prokop v učebnici JŠ bydlí na Concord Street 46). Mezi prvními hosty byl britský kulturní atašé Wesley Woods s chotí. Následovali britští a američtí lektoři z Letní školy angličtiny na UP, ale i cizinci z letních táborů mládeže (ty přivedl syn) nebo čínská hlasatelka Radio Peking, která po Letní škole češtiny v Olomouci místo do Pekingu odjela do Paříže a tam požádala o azyl.

Manželka zase vděčně vzpomínala na UP, protože v důchodu, po 23 letech učitelování na gymnáziu v Hejčíně, jí teologická fakulta nabídla místo lektorky angličtiny. Na té fakultě pak strávila 13 šťastných roků. Dva její bývalí studenti teologie se při pohřbu u sv. Mořice připojili u oltáře k panu proboštovi a k panu děkanovi TF, aby sloužili mši za zesnulou. Ode dneška za měsíc uplyne sedmý rok, co jsem v bytě sám.

O to více jsem vděčný za podporu synovy rodiny. Jeho žena, lékařka Fakultní nemocnice, dohlíží na to, abych pilulky dlouhověkosti pravidelně polykal. Syn mi referuje o novinkách z katedry, protože můj bídný sluch mi značně brání v komunikaci. Starší vnuk absolvoval němčinu a ekonomii a dnes pracuje v bavorské bance v Praze. Mladší vnuk, který měl u maturity ze zeměpisu trojku, pak absolvoval JAMU a do svých 30 let pracoval jako video kameraman na Slovensku, na Islandu, v Maroku, Norsku, Itálii, jižní Koreji a soukromě cestoval po Británii, Francii, Belgii a Španělsku.

Když jsem vyjádřil vděčnost svému rodinnému zázemí, vrátím se na závěr opět ke své Alma mater. Mám přívětivé kolegyně a kolegy, univerzitní vedení mi poskytlo emerituru a vedení katedry pracovnu. Mladší asistenti dosud občas do ní nahlédnou, zda ještě žiji.

A last but not least, jsem vděčný těm, kteří zemi osvobodili od komunismu. Jsem rád, že poslední třetinu svého života mohu strávit beze strachu, ve svobodě slova a se svobodou cestování. Mezi první a druhou studijní návštěvou Británie už anglistovi nemusí uplynout 15 let a mezi 1. a 2. návštěvou USA 23 let, jako bylo u mě. Jen neberme tu svobodu jako samozřejmost. Za doby normalizace mi jeden rakouský přítel řekl: „Pánu Bohu děkuji za to, že jsem se nenarodil o 70 kilometrů severněji." A my děkujme Osudu, že jsme se nenarodili v Bangladéši nebo na východní Ukrajině.

Na závěr děkuji těm, kdo mě navrhli nebo v komisi schválili na poctu zvanou Cena Františka Palackého. Ke své hanbě se přiznávám, že do rodiště Palackého jsem se vypravil až v důchodu a že z jeho dějin četl jen ukázky. Ale v mém Lexikonu „Češi a anglofonní svět" Palacký má dvě a půl strany textu. Mimochodem, když Palacký odešel z rodných Hodslavic, vrátil se tam pouze jednou, v 75 letech, nu, chtěl dopsat naše dějiny aspoň do roku 1526.

Jsem hrdý na to, že 71 roků mého života je spjato s Univerzitou Palackého a volám: Vivat, crescat, floreat. – Hemingway jednou řekl, že spisovatel by měl psát ve stoje, protože když ho bolí nohy, píše stručněji. Měl jsem asi na jeho radu dát, že? A tak vám děkuji, že jste mé vzpomínkové vyprávění vyslechli až do konce.